

MUZEJSKO
DRUŠTVO
BLED

RAZGLEDI

OBČASNIK 2023 14

DOMOZNANSKI, ZGODOVINSKI, DRUŽBOSLOVNI, KULTURNI IN UMETNIŠKI PRISPEVKI TER NOVICE

PRIMOŽ TRUBAR NA BLEJSKEM GRADU

Joža Rozman

V 16. stoletju se je na Blejskem gradu ustavil verski reformator in utemeljitelj slovenskega knjižnega jezika in slovstva, Primož Trubar. Leta 1550 je izdal prvi slovenski knjižni: Abecednik in Katekizem. Bil je tako prvi, ki je zapisal slovenski jezik in postavil temelje knjižnega jezika na osnovi ljubljanskega oz. osrednjeslovenskega govora in mu dodal nekatere dolenske značilnosti in nemške besede. Objavil je dvaindvajset knjig v slovenščini in dve v nemščini.

Zaradi njegovih protestantskih idej so ga domače cerkvene oblasti pogosto preganjale, zato je večkrat pobegnil v Trst in Nemčijo.

Ko so ga povabili v Ljubljano, da prevzame mesto superintendenta novoustanovljene Protestantne Cerkve na Kranjskem^[1], se je 9. junija 1561, po trinajstih letih izgnanstva, iz Nemčije ponovno podal

¹ Kot prvi superintendant je bil v Ljubljani na čelu Protestantne cerkve med letoma 1561 in 1565, dokler ni pred oblastmi za vedno pobegnil v Nemčijo, kjer je deloval vse do smrti.

na pot proti Ljubljani. Ustavil se je tudi na Blejskem gradu pri takratnem zakupniku, baronu Herbardu Auerspergu, in sicer **23. in 24. junija 1561**, ko je na gradu tudi pridigal in maševal.^[2]

Zavod za kulturo Bled je v sodelovanju z Občino Bled, evangeličansko cerkvijo v Republiki Sloveniji in z murskosoboško podružnico Slovenskega protestantskega društva 21. oktobra 2021 pred tiskarno na Blejskem gradu odkril spominsko ploščo Primožu Trubarju, delo akademskega kiparja Mirka Bratuše. V grajski tiskarni je tudi replika Gutenbergovega tiskarskega stroja, s katerim je bila natisnjena prva slovenska knjiga.^[3]

² Rodil se je leta 1508 na Rašici pri Velikih Laščah in umrl leta 1586 v Derendingenu v Nemčiji. Več o tem: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi729148/>, dostopno 12.3.2023.

³ Dogodka se je udeležil tudi Leon Novak – škof evangeličanske cerkve v Sloveniji.

Spomenikna plošča pred tiskarno na Blejskem gradu, ki jo je izdelal akademski kipar Mirko Bratuša.

ŠE ENA PREZRTA OBLETNICA SMRTI ČASTNEGA OBČANA

Matjaž Berčon

Pred nekaj dnevi, 12. marca, je za večino Blejcev popolnoma brez vsakršnega spomina minila še ena obletnica smrti velikega znanstvenika in izumitelja Mihajla Pupina. Vprašanje je, koliko nas sploh ve, da je Mihajlo Pupin častni občan Občine Bled. Morda bi se s strani občine spodobil vsaj kakšen venček ob vznožju njegovega spomenika v Mali Zaki.

Mihajlo Pupin je zaradi svojega osebnega znanstva s takratnim predsednikom ZDA Woodrowom Wilsonom dosegel, da

so zavezniške sile kljub predhodno drugačni odločitvi Blejski kot, vključno z Bohinjem, Jesenicami in Kranjsko Goro prisodile takrat nastajajoči SHS oziroma kasnejši Kraljevini Jugoslaviji. Z današnjega zornega kota lahko samo ugibamo, kakšna medvojna usoda bi tako doletela Bled v primeru italijanske oblasti.

V letu 2015 smo na Bledu sprejeli darilo Republike Srbije in v nekaj pičlih dneh pripravili vse potrebno za postavitev odlitka Pupinovega spomenika kot sicer stoji v njegovem rojstnem Idivoru v Vojvodini. Pri organizaciji sva poleg pobudnika Janeza Fajfarja

sodelovala še s Srečom Vernigom, z arhitekturno zasnovo pa se je vključila kranjska enota ZVKDS.

Spomenik sta na Pupinov rojstni dan 9. 10. 2015 otvorila oba takratna predsednika države Tomislav Nikolić in Borut Pahor.

ZGODBE O BELI LEDENI PLOŠČI NA BLEJSKEM JEZERU

LJUDJE IN JEZERO - I del

Niko Mučič

Kot človek, ki se domala skozi celo življenje tako ali drugače srečujem z Blejskim jezerom, si ne morem kaj, da mi ne bi pozornost pritegnilo dogajanje na in ob jezerski površini. Zatorej mi je v oko padel zapis Jožeta Bohinca v Gorenjskem glasu, ki je ugledal luč sveta daljne sobote, 11. januarja, leta 1964. Prav takšnega kot je bil napisan, vam, z dodanima fotografijama, ponujam v branje in pogled.

Če bi jezero znalo govoriti, bi imelo marsikaj povedati o ljudeh, ki prebivajo ob njem

ali prihajajo tjakaj na počitnice. Jezero molči in čuva skrivnosti. Živa priča dogodkov so ljudje. Mnogo rodov se je zvrstilo in ljudsko izročilo je prenašalo na potomce zanimiva pričevanja, kot so bajke o nastanku »velike luže«, legendi o otoškem zvonu, balade o

Polde Bijol - Jezernik (*1913, †1995), (dig. arhiv CUT Bled)

jezerskem povodnem možu ali pa zgodbe o hrabrih blejskih ženah, ki so s korobači pregnale grabežljive Napoleonove vojščake, ki so se hoteli polastiti zaklada na otoku.

Prave pravcate zgodbe pa so sprožili številni resnični dogodki, med njimi tudi nekatere nevšečne dogodivščine s srečnim ali žalostnim koncem. O teh pa vedo marsikaj povedati zanesljive priče, ki že desetletja živijo z jezerom. Skratka, njegove »muhe in navade« poznajo do podrobnosti, saj so se rodili ob njem in zrasli z njim.

Iz kronike Jezernikov

Prisluhnimo torej živi besedi pravega jezerskega veterana **Poldeta Bijola** z Mlinega. Celih 29 let je preživel na otoku, kjer je njegov pokojni oče **Jože Bijol** (*1870, †1948) mizaril in mežnaril nekaj manj kot pol stoletja. Šele v letu 1942 so Nemci celo družino pregnali z otoka. To je rodbina jezerskih veteranov, ki se jih je prijelo ime **Jezerniki**. Ti ljudje so zrasli na otoku in se po številnih izkušnjah privadili, da so znali kljubovati njegovim »muham«. Polde Bijol, ki sedaj prebiva s svojo številno družino onkraj jezera na Mlinem, se še živo spominja številnih dogodkov iz kronike svoje otroške družine. V družini so z očetom in materjo živeli trije sinovi in tri hčere. Ko je bilo najmlajšemu dve leti, se je prvič okopal in gotovo bi izginil v globino, da ga v pravem času ni rešil mizarški pomočnik **Franc Knaflič** z Mlinega. Pozneje bi kmalu utonil brat France, ko mu je bilo 12 let. Starejša brata sta ga potegnila iz vode. – Jezernikovi so imeli na otoku tudi živino. Nekoč bi jim kmalu ušel pod led prašič, ki so ga sredi zime na saneh vlekli z Mlinega na otok. Udrlo se mu je in komaj so ga spet spravili na ledeno ploščo, ki je bila za njegovo težo očitno preslaba. Pozimi 1941 leta je **Jezernikov Francelj** nekega januarskega dne peljal s kolesom po jezeru, pa mu je kar naenkrat zmanjkalo trdih ledenih tal in kolo se mu je pogreznilo v globino. Sam se je rešil s skokom na trdnejšo ploščo, na hrbtu

pa je imel 20 kg moke. V teku desetletij pa so Jezerniki vendarle premagali nevarnosti in sami izdelali primerno orodje, s katerim so reševali ljudi in potopljene predmete iz vodnih globin. To so posebni kavli na vrveh; z njimi so izvlekli skorajda vsak predmet, žival ali celo človeka. Pokojni Jože Bijol – Jezernik je v dolgih letih bivanja na otoku rešil življenje 8 ljudem. Razne dogodke in nesreče pa je zapisoval v koledar, ki ga še danes hranijo.

Prevoz drv čez zaledenelo Blejsko jezero, okrog l. 1930 (dig. arhiv CUT Bled)

Konjska smrt

Na svetega Štefana dan, 26. decembra 1933. leta, se je na ledeni plošči Blejskega jezera zgodila nenavadna nesreča. Še danes jo pomnijo številni Mlinani in Blejci in celo ljudsko izročilo govori o njej v vezani besedi. Tega dne sta se Jezernikov oče in **Jurec** iz Zagorice opogumila in že zgodaj pozimi napregla konja in jo mahnila s sanmi od Petrana proti otoku. To leto je zamrznilo jezero nenavadno zgodaj, tako da je bila ledena plošča ta dan debela od 10 do 12 cm. – Začelo se je je nekako takole: Jurec se je mudil s svojim konjem in s sanmi v gostišču pri Petranu. Beseda je ob dobri kapljici dala besedo in Jurec iz Zagorice se je že malce razgret od dobre pijače ponudil Jezerniku: »Čez led te potegnem na Otok, da ne boš peš hodil, seveda če jamčiš, da bo šlo vse po sreči!« »Zagotavljam ti, da se ne bo nič zgodilo, kar pogum!« In segla sta si v roke ter se pri priči vsedla v sani in pognala konja. Pri stavi sta oba Jezernikova sinova zmajala z glavo nad očetovo prenačlenostjo, vendar ni vse nič pomagalo. Še okregana sta bila in proč sta morala. Nekako polovico poti do otoka je šlo srečno, tedaj pa se je konju nenadoma pogreznilo. Samo nekaj trenutkov je brcal, lomil led in hrzal, in že je izginil s sprednjim delom sani ter z vprego v globino. Oba popotnika sta se naglo streznila, skočila s sani in se tako rešila. Pripovedujejo, da je konj stopil s sprednjima nogama na razpoko, ali kot pravijo na ledeni poč, in led se je lahko prelomil, konj pa pogreznil. Ta dogodek je opazovalo mnogo ljudi. Več kot dvesto se jih je zbralo na ledu v bližini nesreče. To dokazuje, da je bil led dovolj trden, toda konj je stopil pač na nevarno razpoko. Jezernikovi sinovi so takoj prihiteli z dolgimi kavli, in menda ni minilo več kot dve uri, ko so konja mrtvega privlekli na površino. Voda je na tistem mestu globoka kakih 25 m. Kavle so zapeli konju nekako za kopita. Okrog vdrtnice so nametali desk, da je bilo reševanje bolj varno. – Po nesreči je moral Jezernik Jurcu konja plačati.

MINEVA 120 LET OD ROPARSKEGA NAPADA V SOTESKI VINTGAR

Marjan Zupan

Zakoračili smo v leto slovesne proslavitve 130-letnice odprtja poti, mostov in galerij skozi sotesko Vintgar, ki je s tem postala prehodna in dana na ogled obiskovalcem od blizu in daleč. Če se nekoliko poigramo z letnicami, ki na podlagi njih okroglosti tvorijo obletnice, nam podatek iz gorjanske župnijske kronike razkriva zapis gospoda Ažmana o roparskem napadu, ki se je zgodil v tesnih Vintgarja, na Binkoštno nedeljo, 31. maja 1903, torej bo letos preteklo 120 let od tega.

»Ob pol dveh je v Vintgarju nad novim jezom nekdo napadel Franca Ropreta, podobarskega pomočnika iz Radoljce, mu vzel uro in ga pahnil v vodo, ki je bila zavoljo deževja zelo velika. Napadeni je dvakrat priplaval h kraju, pa ga je ropar vselej s kamni nazaj nagnal in bi bil gotovo ostal v vodi, ko bi k sreči ne bi prišel ptujec, pred katerim jo je ropar pobral.«

Protagonisti igranega prizora v soteski Vintgar: Franci Ravnik, Andrej Dežman in Janko Bolčina, (foto Marjan Zupan)

Po drznem ropu, ki se je bil zgodil v soteski pred davnimi leti, smo ustvarjalci dokumentarnega VHS filma (Mitja Noč, Marjan Zupan, Saša Noč, Nuša Jelenc, Branka Smole) ob jubileju stoletnice odprtja soteske Vintgar, torej pred tridesetimi leti, posneli igrani prizor v katerem so suvereno nastopili Janko Bolčina, Andrej Dežman in Franci Ravnik. Drznost snemanja med prepadnim ostenjem v globoki, hladni vodi je ekipo oddaje Zdravo na TVS navdušila do mere, da smo morali igrani prizor v soteski Vintgar za gledalce širom Slovenije ponoviti.

JANEZ PETKOŠ (* 23. 1. 1947 - † 7. 1. 2023)

Damjan Mulej

Rodil se je pri Vajnarju na Rečici pri Bledu v kmečko kajžarski družini petih otrok. Mati Belokranjka je bila po poklicu kuharica, a je delala kot kmetica na polju. Oče Gorenjec je bil mesarski mojster, ki je s konjem in vozom prepotoval vso Slovenijo in kupoval ter preprodajal različno blago za zaslužek. Nenadoma je umrl, ko je bilo Janezu komaj štirinajst let. Da je mati preživela številno družino, se je morala spopadati z velikimi težavami in pomanjkanjem. Vse skupaj je v Janezovem

temperamentu pustilo neizbrisen pečat. Ob življenjskih stiskah in dvomih je kot mladenič uteho iskal pri materi, odgovore na vprašanja in dvome pa je našel v naravi. Z njo je bilo povezano vse njegovo življenje na različnih področjih.

Šolal se je na srednji gozdarski šoli v Postojni in kasneje na ljubljanski univerzi, kjer je študiral gozdarstvo. Postal je univ. dipl. inž. gozdarstva in lovski tehnik ter se zaposlil v Gozdnem gospodarstvu Bled. Po njegovih načrtih raste v osrednjem blejskem parku preko devetdeset dreves in okoli osemsto okrasnih grmov.

Kot intelektualec se je aktivno vključeval v družbeno življenje in opravljal različne naloge in funkcije. Kar štiriinštirideset let je bil predsednik Planinskega društva Bled. Leta 2022 je bil imenovan za častnega predsednika. Aktivno je deloval tudi v izvršnem odboru Planinske zveze Slovenije. Od leta 1976 je več kot dvajset let je opravljal funkcijo člana komisije Zeleni pas Bleda. Bil je tudi član republiškega odbora Sindikata gozdarstva Slovenije in član izvršnega odbora pri Slovenskem ekološkem gibanju ter eden od štirih ustanoviteljev Društva za varstvo okolja Bled. Leta 1979 je bil član častnega komiteja za svetovno prvenstvo v veslanju na Bledu. Med drugim je bil tudi tajnik LD Bled, predsednik Društva inženirjev in tehnikov gozdarstva Bled, več mandatov je deloval v svetu Osnovne šole Bled. Funkcijo predsednika Krajevne skup-

nosti Bled je opravljal od leta 1978 do 1981. Tri mandate (2006-2014) je bil svetnik Občine Bled. Leta 2006 je kandidiral tudi za blejskega župana.

Svoja najgloblja čustva je izražal v pesmih. V samozaložbi je izdal tri pesniške zbirke; Glas srca, misli duha (1995), Ptice (1998) in Biseri rose trave (2013) ter tri prozna dela. Zaobljuba materi (2004) je roman z izrazito avtobiografsko vsebino, v katerem opiše težko življenje svoje matere in otrok. Pukelček (2006) je povest o tropu ovac. Leta 2018 je izdal še kratko kriminalko Dolga svilena ruta.

Svojo poezijo je predstavljal širom po Sloveniji na različnih proslavah, razstavah in v knjižnicah. V imenu krajanov Rečice se je z govori več desetkrat poslovil od pokojnika. Bil je pripaden kraju in ljudem. Kjer je delal, je za seboj pustil sledi, ki so koristile širši družbi. Poleg številnih priznanj je leta 2009 prejel srebrno plaketo Občine Bled. Umrl je po daljši bolezni.

Literatura:

- Bohinc, J. (1995). Spremnna beseda : Janez Petkoš – pesnik in mislec. V Petkoš, J. *Pesmi* (str. 79-86). Samozal.
- Janez Petkoš (2009). *Blejske novice*, (3), 4.
- Urevc, R. (10. 1. 2023). *Janez Petkoš (1947-2023)*. Planinsko društvo Bled. <http://pd-bled.si/jnaez-petkos-1947-2023/>

Janez Petkoš
(* 23. 1. 1947 - † 7. 1. 2023)

RELIEF DR. KOROŠCA Z BLEDA V SVETI JURIJ OB ŠČAVNICI

Romana Purkart

Območje občine Sv. Jurij ob Ščavnici je bilo naseljeno že v davni preteklosti, kar kažejo odkriti sledovi prazgodovinske naselbine. Na tem območju najdemo tudi ostanke rimskodobnih naselbin in rimska gomilna grobišča je zapisano na spletni strani Občine. V tej občini pa je bilo rojenih kar nekaj pomembnih Slovencev, med njimi Edvard Kocbek (1904-1981), mariborski pomožni škof dr. Vekoslav Grmič (1923-2005) in dr. Anton Korošec (1872-1940).

Leto 2022 so v Svetem Juriju ob Ščavnici poimenovali Koroščevo leto, saj so slavili 150. obletnico njegovega rojstva. Dr. Anton Korošec je bil vodilni slovenski politik med obema vojnama, bil je notranji minister v Kraljevini Jugoslaviji, njegovo mnenje sta spoštovala tako kralj Aleksander kot tudi knez Pavle, zato je bil dr. Korošec seveda marsikomu trn v peti.

Spominsko sobo so v rojstni hiši dr. Korošca odprli maja 2017, od decembra 2022 pa je bogatejša za Koroščev relief, ki ga je v imenu Bleda občini Sv. Jurij ob Ščavnici podaril Janez Fajfar.

Dr. Anton Korošec je rad zahajal na Bled, v gostilni pri Nacu v Zasiptu je tako visel njegov portret, delo kiparja Franceta Goršeta (1897-1986). Po vojni se je njegov portret znašel na podstrešju, kjer ga je odkril Janko Poklukar. Hišo so podrli, Janko Poklukar pa je portret predal Janezu Fajfarju, ko je izvedel, da bo na Bledu predstavitev knjige dr. Andreja Rahtena z naslovom Anton Korošec.

Janez Fajfar je 14.12.2022 v imenu Občine Bled in Muzejskega društva Bled relief predal občini Sv. Jurij ob Ščavnici, kjer ga je sprejel zgodovinar Franci Čuš, predsednik kulturnega društva za zaščito naravne in kulturne dediščine Sveti Jurij ob Ščavnici, ki skrbi za Koroščevo spominsko sobo. Relief je odslej na ogled prav v tej sobi.

Janez Fajfar in Franci Čuš

KDO JU PREPOZNA?

Prosimo bralce, da sporočijo imeni prepoznanih oseb na fotografiji na naslov: muzejskodrustvobled@gmail.com

Na fotografiji sta Milena Gančev - Tvigi in Anton Šandor, dolgoletna uslužbenca Grand Hotela Toplice. Prepoznali so ju: Sonja Hikel, Suzana Oman, Darja Hočevlar, Mateja Janša, Bogdan Krek, Boštjan Oman, Špela Šimnic, Marta Prešeren, Marjetka Zerovec

PREPOZNANA

ISSN 2712-4541

917727124541051

OBČASNIK RAZGLEDI, 14/2023 - Izdajatelj Muzejsko društvo Bled, Bodešče 12, 4260 Bled, www.mdbled.si, e-pošta: muzejskodrustvobled@gmail.com. Odgovorni urednik: Srečo Vernig, uredniški odbor: Drago Bregant, Damjan Mulej, Niko Mučič, Srečo Vernig, Marjan Zupan, Janez Bizjak, Janez Hudovernik. Občasnik izhaja štirikrat letno, brezplačno ga prejemajo vsi naslovniki v občini Bled in Gorje, v nakladi 4200 izvodov. Oblikovanje: Niko Mučič, CUT Bled, tisk: Antus Jesenice. Občasnik RAZGLEDI Muzejskega društva Bled je vpisan v razvid medijev Ministrstva za kulturo RS pod zaporedno št. 2332. **Muzejsko društvo Bled ima status nevladne organizacije na področju kulture.**